

MAX CRAMER, ALBERT VAN ENGELENHOVEN, SANDRA HOVENS
EN JAAP VERNHOUT

Jaaroverzicht Monumentenzorg

2006

Projecten en
studies

7

Amersfoort Magazine
september 2006.

In 2006 is het gemeentelijk beleid op het terrein van de monumentenzorg met élan voortgezet.

Na de verkiezingen in het voorjaar werd Ruud Luchtenveld (VVD) de nieuwe wethouder Monumentenzorg.

Ook in dit jaar hebben veel particuliere eigenaren hun monumentale bezit gerestaureerd, verbouwd of hersteld, waarbij bureau monumentenzorg was betrokken bij de voorbereiding en begeleiding. Veel tijd en aandacht is daarbij besteed aan de boerderijen in het buitengebied. Ook het industrieel erfgoed stond met de presentatie van een provinciale publicatie in de Wagenwerkplaats in Amersfoort weer volop in de belangstelling.

Daarnaast is in het kader van de cultuurimpuls van de landelijke regeling Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing de aandacht gericht op de wederopbouwperiode.

Het draagvlak voor monumentenzorg groeit nog steeds, geteeld op de hoge bezoekersaantallen van de jaarlijkse Open Monumentendag.

Open Monumentendag 2006

“Feest” was het landelijke thema van de 20^e editie van de jaarlijkse Open Monumentendag. Voor Amersfoort kwam dit onderwerp eigenlijk drie jaar te vroeg, omdat de stad in 2009 viert dat 750 jaar geleden de stadsrechten werden verkregen. Vandaar dat het thema enigszins werd gewijzigd in ‘Feest der herkenning. Ornamenten een lust voor het oog’. Het oog van de bezoeker werd tijdens de wandeling door de historische binnenstad vooral gericht op de details en de decoraties die het straatbeeld zo verrijken. ‘Stad in detail’ is een aansprekend onderwerp. Vandaar dat het plaatselijke comité restauratie-architect Cor van den Braber heeft gevraagd een inleidend artikel

voor het weer speciaal voor deze dag uitgebrachte *Amersfoort Magazine* te schrijven. Aan de hand van talrijke door de auteur vervaardigde tekeningen werd een overzicht van de ontwikkeling van de bouwstijlen gegeven. Ook de route werd van een groot aantal afbeeldingen van ornamenten voorzien. Uitgeverij Educom zag kans hier weer een zeer aantrekkelijke aflevering van te maken, die door veel bezoekers is gekocht. Ook in Hoogland was een aantal panden geopend en ook in de toekomst zal het kerkgebouw De Inham met zijn fraaie neoclassicistische torentje aan de lijst van open monumenten worden toegevoegd. Dat geldt overigens ook voor de Opstandingskerk aan het Euterpeplein, daterend uit het begin van de

School gebouwd tijdens de wederopbouwperiode na de Tweede Wereldoorlog: Evertsenstraat 39.

jaren '60. De Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (SIESTA) organiseerde ter gelegenheid van deze dag een wandeling langs industriële monumenten langs de Eem, waarvoor ook een aparte routebeschrijving werd gemaakt.

Hoewel de Sint-Aegtenkapel jammer genoeg niet voor de *Dag van de Amateurkunst* beschikbaar was, hebben veel bezoekers toch de uitvoeringen van de muzikensembles op een groot aantal plaatsen in de stad bezocht. Kortom het was 'feest' in Amersfoort!

Wederopbouwperiode 1940–1965

Aangezien er na Vathorst geen grote uitbreidingswijken meer gebouwd zullen worden, zullen de vernieuwingen de komende decennia in de bestaande stad moeten plaatsvinden en met name zal daarbij gekeken worden naar de vroeg naoorlogse uitbreidingswijken van Amersfoort. Hiervoor is kennis en inzicht in de cultuurhistorische kwaliteiten van deze, relatief onbekende, stadsdelen noodzakelijk. Deze kennis is onvoldoende voorhanden. Vandaar dat de gemeente Amersfoort Bureau STOA te Ede opdracht heeft gegeven voor al de stedenbouwkundige uitgangspunten van wijken als Kruiskamp, Koppel, Liendert en Rustenburg te onderzoeken. Hiervoor zijn onder andere de uitbreidingsplannen met de toelichtingen door architectuurhistorica Pauline Opmeer grondig onderzocht. Het 187 pagina's tellende concept-rapport werd medio 2006 gepresenteerd. Aan het eind van het jaar vond een presentatie plaats, waarin ook de corporaties vertegenwoordigd waren. Enthousiasme en waardering met name over de conclusies en aanbevelingen waren tijdens deze bijeenkomst merkbaar. Duidelijk werd dat dit rapport, dat nog aan de gemeenteraad zal worden aangeboden, vervolg moet krijgen. Om in de toekomst ad-hoc beslissingen te vermijden, zijn deelstudies noodzakelijk. Ook moet er duidelijkheid komen over welke panden uit deze periode voor een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst

De Terp.

in aanmerking kunnen komen. Met het laatste onderzoek zal in 2007 worden gestart.

Presentatie rapport 20 vensters op industrieel erfgoed in de provincie Utrecht

Op 20 november presenteerde de provincie Utrecht in het complex van de Wagenwerkplaats te Amersfoort het door Kees Volkers samengestelde rapport '20 vensters op industrieel erfgoed in de provincie Utrecht. Een cultuurhistorische verkenning'.

Tijdens deze bijeenkomst, waar ruim zestig belangstellenden aanwezig waren, overhandigde gedeputeerde Jan van Bergen het rapport aan de Amersfoortse wethouder Ruud Luchtenveld. Bij de presentatie was ook de Statencommissie ZWC aanwezig, die op die dag een werkbezoek aan Amersfoort bracht. Na het officiële gedeelte volgde een excursie langs de gebouwen van dit uitgebreide spoorwegcomplex onder leiding van leden van de Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad

Amersfoort (SIESTA). De betekenis van dit rapport is groot, omdat Amersfoort met twee vensters – Wagenwerkplaats en fabriekslandschap langs de Eem – goed in dit onderzoek is vertegenwoordigd.

Ontwikkelingen rond De Terp

Al enige jaren is het bestuur van de 'Coöperatieve Vereniging tot exploitatie van Serviceflat De Terp' in samenwerking met ontwikkelaar BAM Vastgoed bezig herontwikkelingsplannen voor het woongebouw De Terp aan de mr. Heemkerklaan op te stellen.

Dit gebouw is tussen 1952 en 1954 door de voormalige Amersfoortse stadsarchitect ir. C.B. van der Tak ontworpen. Cultuurhistorisch gezien is De Terp een belangwekkend gebouw, niet alleen omdat het de eerste serviceflat in Nederland is, maar ook omdat het gebouw, zowel stedenbouwkundig als architectonisch heel zorgvuldig ontworpen is. Daarbij is het een belangrijk gebouw uit de op dit moment in de belangstelling

Wederopbouwboerderij.

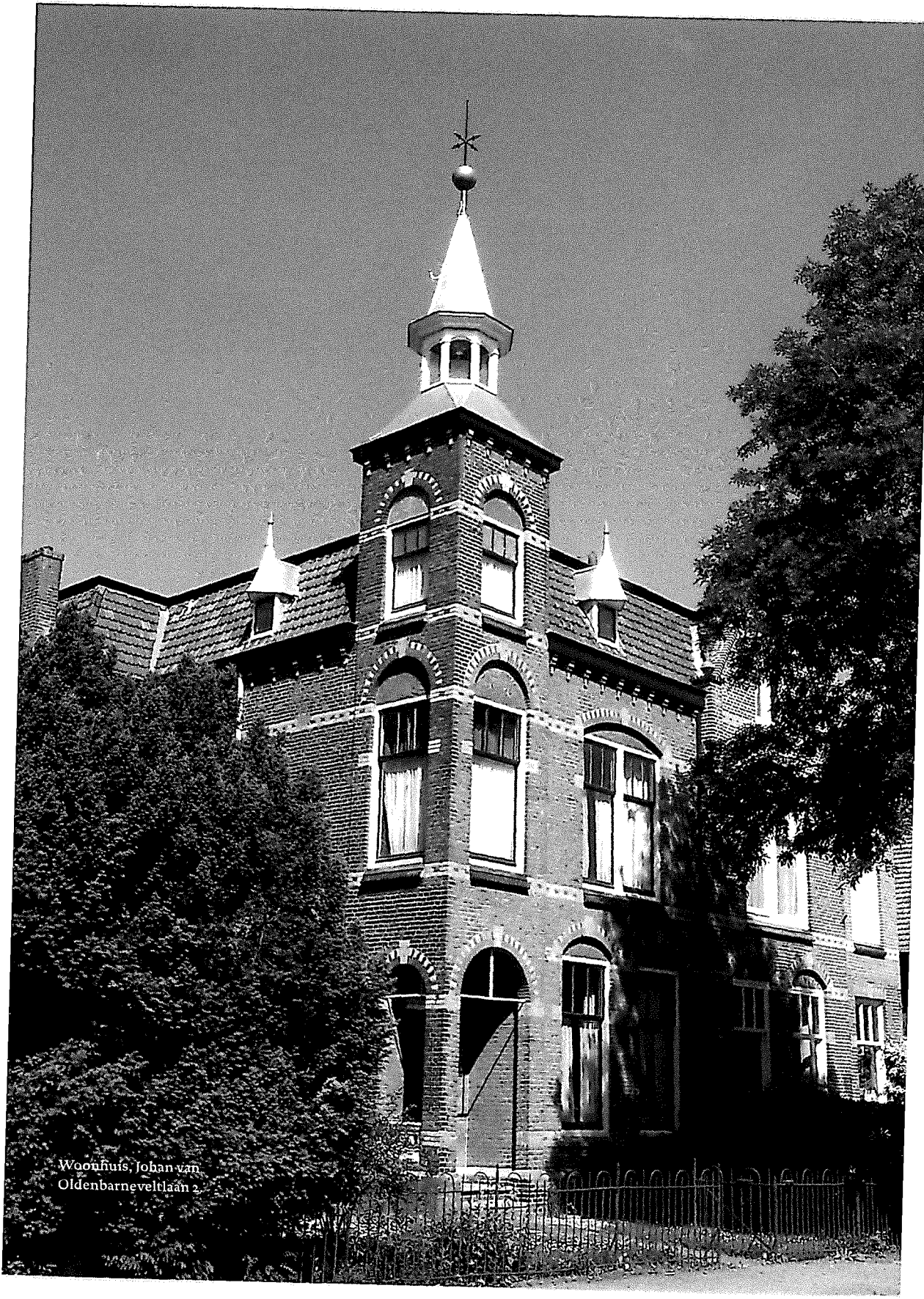
staande 'Wederopbouwperiode 1940-1965'. Duidelijk is echter ook dat de gebruikskwaliteiten thans onvoldoende aansluiten op de eisen die men vandaag de dag aan dit soort woningen mag stellen. De kamers zijn relatief klein, de geluidsisolatie laat te wensen over en met name de gangen zijn smal. Hoewel in de afgelopen periode is onderzocht of (gedeeltelijk) hergebruik mogelijk was, bleek dit financieel en technisch niet haalbaar. Vandaar dat na bestuurlijk overleg besloten is tot een geheel nieuwe ontwikkeling. Hiervoor zal architect Rien de Ruiter van Klunder Architecten nieuwbouwplannen ontwerpen. In 2007 zal een voorlopig ontwerp worden gepresenteerd.

WERK IN UITVOERING IN 2006

BOERDERIJEN

Boerderijenonderzoek

In 2003, het Jaar van de Boerderij, heeft een inventarisatie plaatsgevonden van de aanwezige 'historische' boerderijen in de gemeente Amersfoort. Hieruit bleek dat er nog zo'n 200 boerderijen van voor 1960 bewaard zijn gebleven. Een hoog aantal gezien de vele stadsuitbreidingen de laatste decennia. De fysiekhistorische waarde ervan loopt echter nogal uiteen, vandaar dat monumen-

Woonhuis, Johan van
Oldenbarneveltlaan 2

tenzorg heeft besloten een vervolgonderzoek uit te voeren. Hierbij wordt de kwaliteit van de individuele boerderijen in cultuurhistorisch opzicht beoordeeld en gewaardeerd. Het onderzoek beperkt zich niet tot de boerderij op zich, maar ook het boerenerf met de aanwezige opstallen zoals schuren, stallen, zomer- en bakhuizen, hooibergen en karakteristieke landschapselementen worden bij de beoordeling betrokken. Het uiteindelijke doel is om de meest interessante boerderijcomplexen als monument te beschermen.

Het onderzoek heeft zich tot nu toe met name gericht op Hoogland-west, waar zich in totaal zo'n 50 boerderijen met een zekere historische waarde bevinden. Het gros is gebouwd in de (late) 19^e en vroege 20^e eeuw, maar enkele boerderijen zijn van veel oudere datum. Daarnaast is een tiental van betrekkelijk jonge datum. Dit zijn de zogenaamde wederopbouwboerderijen, gebouwd in (of kort na) 1940, nadat de oudere boerderij op die plaats door het Nederlandse leger was afgebroken. Zij stonden een vrij schootsveld van de zogenaamde Grebbelinie (die hier langs de Eem loopt) in de weg. Deze boerderijen kenmerken zich door een zowel traditioneel, als betrekkelijk uniform voorkomen en zijn herkenbaar aan de daken die gedekt zijn met helrode dakpannen en een jaartalsteen met een uit het vuur opklimmende leeuw.

Naast dit onderzoek is er een aantal boerderijen waarvoor de afgelopen jaren plannen tot restauratie of herstel zijn ontwikkeld. Van de boerderijen waarvan het herstel in 2006 plaatsvond volgt hierna een korte beschrijving. Allen zijn gelegen in Hoogland.

Boerderij Landsigt, Zeldertseweg 6o

Solitair in het uitgestrekte slagenlandschap van Zeldert ligt deze boerderij op een terp achter enkele leilinden verscholen. Tot voor kort bevond de boerderij zich in onttakelde toestand. Sloop was niet uit te sluiten, want Landsigt is niet

beschermd als monument. Opvallend, want de ouderdom ervan is bijzonder hoog. Dendrochronologisch onderzoek bracht het bouwjaar 1570 aan het licht. Waarmee duidelijk werd dat dit, voor zover bekend, de oudste boerderij van Amersfoort is. Sloop is gelukkig afgewend, want in 2006 is de boerderij voor bewoning geschikt gemaakt, waarbij volledig herstel plaatsvond.

Boerderij Kraaijkamp, Coelhorsterweg 6

Na overlijden van de laatste bewoners, Meintje en Graddus van de Weershorst enkele jaren terug, stond hun boerderij leeg in afwachting van afbraak. Vanwege de bijzondere historische waarde ervan is echter besloten tot restauratie. Dit vond in 2005 en '06 plaats naar plannen van bureau monumentenzorg. Vanwege verregaande staat van verval, was het onontkoombaar dat veel vernieuwd moest worden. Vernieuwing vond plaats naar exact voorbeeld van de aanwezige toestand, of, waar gewenst, reconstructie naar de oorspronkelijke toestand. Voorafgaand aan de restauratie is bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd, waardoor de geschiedenis van de boerderij inzichtelijk is gemaakt. In 1820 vond de bouw plaats en rond 1860 een uitbreiding, waarna er geen substantiële wijzigingen meer plaatsvonden, zodat veel authentiek materiaal bewaard is gebleven. Op museale wijze is de boerderij niet alleen bouwkundig, maar ook wat inrichting betreft, geheel naar de 19^e eeuwse situatie gerestaureerd. Ook het erf is heringericht met een moestuin, een boomgaard, een drinkpoel en een hooiberg, alles naar oud model. Tijdens de Open-Monumentendag, 10 september 2006 is de boerderij geopend voor publiek door de wethouder monumentenzorg Ruud Luchtenveld, die gelijktijdig de naam ervan heeft onthuld: Kraaijkamp, naar Willem Kraaijkamp, de persoon die de boerderij heeft laten bouwen in 1820.

Wethouder Ruud Luchtenveld (1) opent boerderij Kraaykamp voor publiek.

Boerderij Bosserdijk, Zevenhuizerstraat 56

Wederom een boerderij in ernstig verval, maar bijzonder waardevol vanwege de grootte en oorsprong als zogenaamde Malenhoeve. In 2001 is Bosserdijk als gemeentelijk monument aangewezen, waarmee afbraak onmogelijk werd. Kort na de aanwijzing zijn plannen ontwikkeld om de boerderij te restaureren en in het voorhuis (de woonvertrekken) en het achterhuis (de deel met de stallen) een separate woning te realiseren. Hierbij is de toestand van de boerderij na de bouw

rond 1720, als uitgangspunt genomen. De restauratie en verbouwing vond plaats in 2006 en zal medio 2007 worden afgerond. Op het erf zijn enkele bijgebouwen in stijl bijgebouwd, evenals een hooiberg volgens authentiek model.

Boerderij, De Bik 29

Deze eenvoudige langhuisboerderij, waarvan geen naam bekend is, staat op de hoek van De Bik met de Van Boetselaerlaan. In huidige voorkomen dateert de boerderij uit de late 19^e eeuw. Maar de oorsprong is ouder, de gebinten zijn tenminste 17^e

Langestraat 63.

eeuws. Na ingrijpende verbouwing kort na 1990, is de boerderij in 2006 geheel gerestaureerd en is er een nieuwe woninginrichting gerealiseerd. Medio 2007 zullen de werkzaamheden zijn afgerond.

Ook de komende jaren zal het herstel van boerderijen doorgaan, verwacht wordt dat nog dit jaar de werkzaamheden aan de boerderijen De Geer (in Kattenbroek), Sneul (in Nieuwland), Terburg aan de Zeldersteweg en Heetkamp aan de Weerhorsterweg (beide in Hoogland-west), een aanvang zullen nemen.

OVERIGE RESTAURATIES

Langestraat 63

Het pand Langestraat 63 werd in 1895 ontworpen door architect H. Kroes in neorenaissance-vor-

men, met de kenmerkende spekbanden, obelissen, consoles en een attiek met fronton. Als één van de eerste panden in de Langestraat kreeg het een echte winkelgevel, met een grote etalage op de verdieping voorzien van een rondboogvenster.

Tot voor kort was hier de winkel van Fortman en Hehenkamp woninginrichting gevestigd. Eigenaar D. Hehenkamp sloot onlangs de deuren, maar blijft wel eigenaar van het pand. Met het oog op een nieuwe functie en huurder voor het pand werd in 2006 het casco hersteld; kappen, muurwerk en gevels werden waar nodig onder handen genomen.

Muurhuizen 53, orgel

In de kerk van de Oud Gereformeerde gemeente aan de Muurhuizen bevindt zich een fraai kabinet-orgel, in oorsprong daterend uit circa 1780. Rond 1872 werd het orgel gewijzigd door orgelbouwer Herman Knipscheer & co uit Amsterdam en verkocht aan G. van de Lagemaat (1829-1898) uit Leusden. Hij schonk het enkele jaren later aan de gereformeerde gemeente in Amersfoort.

In 2006 werd het orgel gerestaureerd in de werkplaats van orgelmaker J.C. van Rossum in Wijk en Aalburg. Zowel de fraaie houten kast als het orgelmechaniek zelf werden daarbij zorgvuldig hersteld. Dhr. D. Bakker deed tijdens de restauratie onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis en restauratie van het orgel en schreef hierover een publicatie.¹

Woonhuis, Johan van Oldenbarneveltlaan 2

Dit huis is in 1902 gebouwd op een karakteristiek punt in het Bergkwartier. Ter accentuering werd het huis voorzien van een hoog opgaande torenspits op de hoek van het huis. Deze spits was echter sinds lang verdwenen. Na verkoop van het huis

¹ D. Bakker, *Een groot kabinetorgel in een klein kerkje*, Amersfoort, 2007.

Bloemendalsestraat, muur van de Israëlische
begraafplaats

Muur van de Israëlische begraafplaats wordt voorzien
van een kleine opening.

enkele jaren terug, bestond bij de nieuwe eigenaar de wens om het huis te completeren met een reconstructie van de verdwenen torenspits. Na toezegging van een financiële bijdrage voor deze reconstructie door de Stichting Vrienden van Amersfoorts Stadsherstel, is de spits door bouwbedrijf Van Hoogevest op grond van de oorspronkelijke bouwtekeningen nagemaakt en op 24 mei 2006 op het huis geplaatst.

Plantsoen en voormalige Bloemendalsepoort

De tweede stadsmuur die tussen 1380 en 1450 rond Amersfoort werd gebouwd, raakte in de loop der eeuwen buiten gebruik. In de eerste helft van de 19^e eeuw werd daarom besloten om op de plaats van dit verdedigingswerk een plantsoen aan te leggen in Engelse landschapsstijl, naar ontwerp van de landschapsarchitecten H. Van Lunteren (1780-1848) en J.D. Zocher jr. (1791-1870). Op een aantal plekken werden onderdelen van de middeleeuwse verdedigingswerken opgenomen in het plan.

Reeds diverse jaren wordt er gewerkt aan herstel van deze plantsoengordel. In 2006 werd gestart met de vijfde fase, die het gedeelte omvat tussen Conickstraat en Spui. Het basisplan werd uitgewerkt door ontwerpburo G84 uit Amersfoort. Ook een gedeelte van de tuin van het voormalige tolhuis, Bloemendalsestraat 73, werd hierbij weer toegevoegd aan het plantsoen. Doorgangen ter plaatse van de bestaande deuren in de muur langs de Bloemdalsestraat geven toegang tot dit nieuwe deel van het plantsoen.

Deze muren refereren nog aan het gebied tussen de voor- en de hoofdboort van de voormalige stadspoort op deze plek. In dit deel van het plantsoen bevindt zich ook het voormalige bastion bij de Bloemendalsestraat. Bij archeologisch onderzoek op dit terrein werden nog overblijfselen aangetroffen van een joodse begraafplaats.

De muren van de nog aanwezige Israelitische begraafplaats aan de westzijde van de Bloemen-

dalsestraat werden eveneens gerestaureerd en voorzien van enkele kleine openingen die zicht geven op deze schilderachtige plek.

Wagenwerkplaats, Soesterweg 244

Een belangrijk deel van het vroeg 20^e-eeuwse industriële erfgoed van Amersfoort bevindt zich op het emplacement van de Nederlandse Spoorwegen nabij het centraal station. Het hier gevestigde Wagenbedrijf Amersfoort heeft in 2001 haar deuren gesloten, waardoor de toekomst van het gebouwencomplex onzeker is. De grootste bedrijfshal, de wagenwerkplaats, blijft in ieder geval in stand omdat de NS deze in gebruik heeft genomen als opslagloods. Aan de wagenwerkplaats, die is gebouwd in 1904 en in 1924 fors werd uitgebreid, is vorig jaar groot onderhoud uitgevoerd waarmee het behoud voor de komende jaren is zekergesteld.

Winkelpand, Varkensmarkt 1

Dit huis op de hoek van de Varkensmarkt en Utrechtsestraat bezit volgens het monumentenregister een 'eenvoudige gepleisterde brede halsgevel, met enig smeedwerk'. Smeedwerk was niet zichtbaar, maar overigens klopte de beschrijving wel, zo leek het althans. Omdat de eigenaar enig herstel wilde uitvoeren aan de daken van het huis, werd bureau monumentenzorg bij de plannen betrokken. Gaande weg is besloten om niet alleen de daken, maar ook de voor- en zijgevel van het huis te herstellen. Groot was de verrassing toen na onderzoek bleek dat de voorgevel niet gepleisterd was, maar bestond uit grote platen hardsteen, een natuursteen uit Wallonië. Vanwege de zeldzaamheid ervan is besloten het natuursteen weer zichtbaar te maken en de gevel in authentieke toestand te restaureren. Tijdens de werkzaamheden stuitten de restauratoren op een jaartalsteen: 1777 en op een inscriptie boven de voordeur met erin afgebeeld de inzet van Psalm 127:

Herstel kap Mannenzaal en kapel van het Sint Pieters- en Bloklands Gasthuis.

ZOO DE HEER HET HUYS NIET EN BOUW TEVERGEEFS ARBEYDE ZY DIE ER AEN BOUWEN. Op grond van oude afbeeldingen zijn reconstructies gemaakt van het bovengenoemde en ooit verdwenen 'smeedwerk', namelijk twee sierlijke ijzeren hekwerken op de dakrand. De zijgevel werd voorzien van stucwerk in blokverband met schijnvoegen, conform de oorspronkelijke toestand. Uiteraard zijn ook de daken hersteld waarmee het exterieur van Varkensmarkt 1 weer geheel in goede staat is gebracht. Een aanwinst voor het stadshart van Amersfoort.

Mannenzaal en kapel van het Sint Pieters- en Bloklands Gasthuis, Westsingel 48

Het complex van het Sint Pieters- en Bloklands Gasthuis kwam in het restauratie-overzicht van het voorgaande jaarboek ook al aan bod. Toen stond de restauratie van het hoofdgebouw centraal. Na dit omvangrijke werk moest het bestuur van de stichting Sint Pieters- en Bloklands Gasthuis echter opnieuw aan de slag. Ook aan het belangrijke middeleeuwse deel van het complex bleken herstelwerkzaamheden dringend noodzakelijk.

Het bijzondere karakter van de uit de 14^e eeuw daterende mannenzaal komt goed tot uitdrukking in de beschrijving in het Kunstreisboek voor Nederland: *'...Hoogst merkwaardig is het inwendige van de mannenzaal met het houten tongewelf en met de rijen bedsteden en daarvoor geplaatste kisten langs de wanden, iets volstrekt unieks in ons land'*.²

In 1906 werden sloopplannen voor het complex gelukkig verijdeld, ondermeer door ingrijpen van rijksbouwmeester P.J.H. Cuijpers (1827-1921). De kapel en mannenzaal werden bij de uitbreidingsplannen van het gasthuis behouden en in 1912 gerestaureerd.

Technische gebreken maakten in het afgelopen jaar herstelwerkzaamheden opnieuw noodzakelijk. Ten gevolge van lekkages in de kap en het ontbreken van voldoende ventilatie, was een 'prima' klimaat ontstaan voor houtaantasters. De bonte knaagkever en zwammen hadden delen van de kapconstructie aangetast. Herstel en bestrijdingswerkzaamheden aan de betreffende houten onderdelen werden uitgevoerd.

Daarnaast moest uiteraard de oorzaak worden aangepakt: de gehele leibedekking werd vernieuwd, waarbij de kappen vakkundig opnieuw werden voorzien van schubleien in zogenoemde oud-Duitse dekking. Uiteraard werden de kappen daarbij voorzien van ladderhaken: veiligheidsvoorzieningen om plaatselijke reparaties en inspecties door de Monumentenwacht in de toekomst mogelijk te maken.

Ook de gootbekledingen werden vernieuwd in duurzaam koper. Gevelafdekkingen en metselwerk werden plaatselijk hersteld. Als gevolg van de lekkages waren ook delen van het muurwerk met vocht verzadigd geraakt, waardoor schade aan het pleisterwerk in het interieur was ontstaan. Ook dit werd hersteld.

Zevenhuizen 5-7

De twee rijksmonumenten Zevenhuizen 5 en 7 stonden er tot vorig jaar wat vervallen bij. Restauratie-adviesbureau Holtzer stelde, in opdracht van de eigenaar, een restauratieplan op. De gevels hebben zo op het eerste oog een 19^e-eeuws voorkomen. De overkragende gevel van nummer 5, met de geprofileerde balk daaronder, verwijst echter nog naar een veel oudere, mogelijk houten voorganger. Bij onderzoek tijdens de restauratie bleek echter dat het bovenliggende deel van de gevel ooit was vernieuwd in metselwerk. Ook in het interieur werden geen historische balklagen of kapconstructies meer aangetroffen.

Wel werd bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd aan de zijgevel van nummer 7. De resultaten hiervan werden gepubliceerd in de *Kroniek*.³ De zijgevel blijkt een voorganger te hebben gehad in de vorm van een renaissance trapgevel.

Bij de restauratie werd veel constructief herstel uitgevoerd aan de kapconstructies, balklagen en gevels door bouw- en restauratiebedrijf Van de Burgt & Strooij. Op basis van enkele 19e-eeuwse foto's van het Archief Eemland konden bij nummer 5 de oorspronkelijk schuiframen met roedenverdeling worden gereconstrueerd. Bij nummer 7 werd naar aanleiding van dit beeldmateriaal de rijk bewerkte dakkapel teruggebracht.

Herstelwerkzaamheden en onderhoud

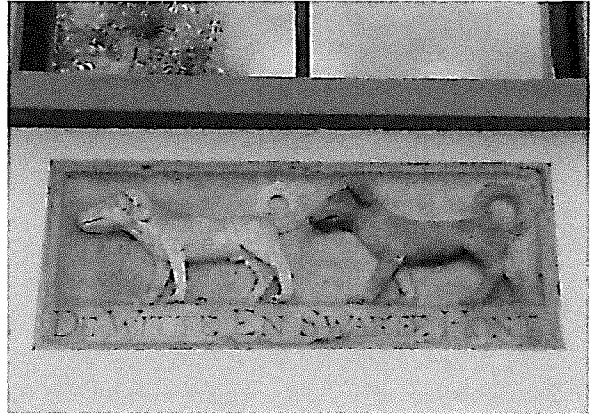
Het monumentenbeleid is er in de laatste decenia steeds meer op gericht om grootschalige restauraties te voorkomen en door middel van goed beheer en regelmatig onderhoud de monumenten in een goede conditie te houden. Dit lukt echter niet altijd. Wanneer er bijvoorbeeld een functiewijziging plaats vindt komen vaak 'verborgen

² Kunstreisboek voor Nederland, samengesteld in opdracht van de Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving in het jaar 1965, uitgave Amsterdam, 1969.

³ A. van Engelenhoven, 'Huis de Rooster gerestaureerd', *Kroniek*, jaargang 9, nr. 1, maart 2007.

Zevenhuizen 5-7.

Gewelsteen: 'De Witte en Swarte hond'
Kamp 73.

gebreken' aan het licht achter een ogenschijnlijk in goede staat verkerende voorgevel. Een grotere aanpak blijft dan noodzakelijk.

In veel gevallen kan dit echter worden voorkomen, met name wanneer de monumenteneigenaren lid zijn van de Monumentenwacht. Deze instantie inspecteert regelmatig de monumenten van haar leden en kan gebreken in een vroeg stadium signaleren, waardoor vervolgschade wordt voorkomen.

De uitvoering van herstel- en onderhoudswerkzaamheden vindt altijd plaats in nauw overleg tussen eigenaren, aannemers en het gemeentelijk bureau Monumentenzorg. Voorlichting en uitwerking van plannen is soms noodzakelijk om te voorkomen dat bij onderhoudswerkzaamheden in een onbewaakt ogenblik oorspronkelijke details of verfijnde afwerkingen verloren gaan. Met name herstel van voegwerk en 'timmerwerk' (kozijnen, ramen deuren, lijstwerk e.d.) heeft daarbij de speciale aandacht.

Voor de gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden worden restauratie- en herstelwerkzaamheden gestimuleerd door middel van een beperkte subsidieregeling. Ook zijn er voor deze categorieën financieringsmogelijkhe-

den via het provinciaal Cultuurfonds voor Monumenten Utrecht. Eigenaren van rijksmonumenten kunnen gebruik maken van fiscale faciliteiten en een financieringsregeling door het Nationaal Restauratie Fonds in Hoevelaken.

Partiële restauraties en herstelwerkzaamheden vonden in het afgelopen jaar onder meer plaats aan:

Jacob Catslaan 28 (Ansfriduskerk), Kamp 44 (gevelbetimmeringen), Kamp 73 (gevelsteen), Langestraat 43 (geveltop), Muurhuizen 35 (voordeur), Muurhuizen 107 (kap), Muurhuizen 159-165 (kap), Muurhuizen 207-211 (kap), Utrechtsestraat 14 (gevelherstel), Villa Waterdaal op het landgoed Nimmerdor, Westsingel 43 (Oude Stadhuis), 't Zand 13 (de Oud Katholieke Kerk), 't Zand 31 (pastorie Franciscus Xaverius, kapherstel) en aan diverse monumentale huizen in het Bergkwartier, met name aan de Johan van Oldenbarneveltlaan en het Frisia-complex (rond de Borgesiuslaan) en de woningen in de voormalige Juliana van Stolbergkazerne.

Voor de instandhouding van speciale categorieën rijksmonumenten hanteert het rijk een onderhouds-subsidieregeling. Ook diverse Amersfoortse kerken en het hofje Armen de Poth maken hiervan dankbaar gebruik. Op basis van een meerjarig onderhoudsplan werden in 2006 ondermeer werkzaamheden uitgevoerd aan de Sint Joriskerk en de Franciscus Xaveriuskerk.

Wijzigingen aan monumenten

Niet alleen restauratie- en onderhoudswerkzaamheden zijn noodzakelijk om monumenten vitaal te houden. In sommige gevallen zijn ook wijzigingen nodig om ervoor te zorgen dat een historisch object toekomstwaarde blijft behouden. Het aanpassen van een monument aan nieuwe functies of eisen is dan ook zeker niet per definitie uitgesloten. Wel vergt het een zorgvuldig vooronderzoek

om ervoor te zorgen dat er bij een wijziging of verbouwing geen historische waarden verloren gaan. Dit geldt uiteraard ook voor het interieur van het monument, dat vaak van oudere datum blijkt te zijn dan de gevels. Na een onderzoek ter plaatse door het gemeentelijk bureau Monumentenzorg worden de wijzigingsplannen ter toetsing voorgelegd aan de gemeentelijke Monumentencommissie en, in het geval het een rijksmonument betreft, ook aan de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (voorheen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg).

In bepaalde gevallen wordt een uitgebreider bouwhistorisch onderzoek verricht om een goede beoordeling van de plannen mogelijk te maken. In 2006 vonden er diverse, soms ondergeschikte, wijzigingen plaats aan ondermeer: Breestraat 64 (inpassing bovenwoning), Kortegracht 9 (interieurwijziging), Langegracht 29, Nieuweweg 2 (verbouw interieur), 't Zand 27 (kapherstel en beperkte interieurwijziging).

Openbare ruimte

De historische binnenstad van Amersfoort is door het rijk aangewezen als beschermd stadsgezicht vanwege de nog bijzonder gaaf aanwezige middeleeuwse structuur.

Oorspronkelijke stratenpatronen, waterlopen, verkavelingen en veel historische gevelwanden dragen bij aan een waardevol stadsbeeld. Amersfoort ontleent een belangrijk deel van haar identiteit aan deze historische context. Ook voor andere delen van de stad, waaronder een groot deel van het Bergkwartier, geldt dat de historische waarden zijn gelegen in de relatie tussen de objecten, de stedenbouwkundige opzet en de openbare ruimte.

De samenhang tussen bebouwing en openbare ruimte speelt een belangrijke rol in de beleving van deze historische context. Vandaar dat in Amersfoort sinds enkele decennia, in nauwe

samenwerking tussen ondermeer de afdeling Ruimtelijke Planvorming en het bureau Monumentenzorg, zorgvuldig wordt omgegaan met de inrichting en het beheer van deze openbare ruimte. Een fraaie historische gevelwand verliest immers aanzienlijk veel kwaliteit, als zaken als bestrating, verlichting, groen, straatmeubilair e.d. niet van een vergelijkbare kwaliteit zijn. Toepassing van duurzame en kwalitatief hoogwaardige materialen, een zorgvuldige vormgeving en beheer vormen hierin de basisuitgangspunten.

Ook in het afgelopen jaar kreeg de openbare ruimte de aandacht. In voorbereiding op de aanwijzing van het Bergkwartier tot beschermd stadsgezicht vond toetsing van plannen plaats voor dit gebied.

In de binnenstad werd de terrassennota herzien, met aandacht voor de historische kwaliteiten van de stad. Op diverse plaatsen werden kademuuren hersteld en voor de Waterlijn werd een nieuwe opstapplaats gerealiseerd bij de Kamperbinnenpoort.